

SEMINARIUM „PROJEKTY INSTYTUTU BADAŃ REGIONALNYCH BIBLIOTEKI ŚLĄSKIEJ”

KATOWICE, 10 KWIETNIA 2018 R.

Biblioteka Śląska w Katowicach 10 kwietnia 2018 r. była gospodarzem seminarium „Projekty Instytutu Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej”. Organizatorem wydarzenia było Koło Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przy Bibliotece Śląskiej.

Licznie przybyłych do Sali Benedyktynka gości oraz uczestników spotkania powitała Magdalena Gomułka, przewodnicząca Koła. Przedstawiła zebranym zespół badaczy Instytutu Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej² (IBR), który pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Ryszarda Kaczmarka prowadzi interdyscyplinarne działania o charakterze naukowo-badawczym i edukacyjnym.

Realizowane przez IBR projekty *Encyklopedia Województwa Śląskiego* (EWOŚ), *Podręcznik edukacji regionalnej dla uczniów województwa śląskiego* (EDUŚ), a także nowo powstający *Śląski Słownik Geograficzno-Historyczny* (GEOHIST) są powiązаныmi ze sobą multimedialnymi serwisami sieciowymi, na których twórcy zamieszczają m.in. hasła encyklopedyczne, piśmiennictwo źródłowe, ikonografię, pliki dźwiękowe, filmy, rekonstrukcje 3D. Nadrzędnym zamierzeniem autorów jest stworzenie obiektywnych, nowoczesnych i przyjaznych portali – źródeł informacji o województwie śląskim w oparciu o podział na subregiony: Górny Śląsk, Śląsk Cieszyński i Podbeskidzie, Zagłębie Dąbrowskie, Ziemia Zawierciańska, Ziemia Częstochowska i Ziemia Jaworznicka³.

---

¹ Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Instytut Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej został powołany decyzją Sejmiku Śląskiego w 2011 r. IBR kontynuuje działalność i tradycje Instytutu Śląskiego w Katowicach z lat 1934-1949, a także Śląskiego Instytutu Naukowego im. Jacka Koraszewskiego, który funkcjonował w latach 1957-1992. Przejęty i zabezpieczony przez Bibliotekę Śląską księgozbiór służy obecnie jako zaplecze naukowe IBR.

³ Wspomniany podział odzwierciedla logo EWOŚ i EDUŚ, na którym każdy z subregionów oznaczono innym kolorem.

Do tworzenia wspomnianych witryn internetowych zastosowano narzędzia Wiki, dzięki czemu treść projektów można edytować, aktualizować i zmieniać w prosty, szybki sposób. Strony wiki sprawdzają się także jako narzędzie komunikacyjne w procesach dydaktycznych, a ich wykorzystanie ułatwia indywidualną i grupową pracę z uczniami. Opublikowane treści są udostępniane na licencji Creative Commons (za uznaniem autora, bez użycia komercyjnego).

Seminarium otwarło wystąpienie Julii Rott-Urbańskiej, prezentujące *Encyklopedię Województwa Śląskiego*. Prelegentka, bazując na stronie internetowej projektu: http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/Strona_g%C5%82%C3%B3wna omówiła najważniejsze cechy EWoŚ, podkreślając że jest to nie tylko zbiór haseł przedmiotowych, ale także bogaty wybór materiałów źródłowych, głównie z zasobu Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (SBC). Hasła EWoŚ mają charakter autorski, są opracowywane przez specjalistów w danej dziedzinie i podlegają przed edycją recenzji naukowej samodzielnych pracowników nauki. Dzielią się na hasła: podstawowe, główne i epizodyczne. Uzupełniają je: bibliografia, źródła elektroniczne oraz materiał ikonograficzny wskazany przez autora tekstu. EWoŚ tworzą hasła z zakresu historii, geografii, wyznań i religii, socjologii, politologii; zapoczątkowano też prace nad hasłami z dziedziny etnologii i literaturoznawstwa. Odrębną kategorię stanowią czasopisma.

W latach 2014-2017 ukazały się cztery tomy *Encyklopedii Województwa Śląskiego*. Ich zawartość można poznać dzięki indeksom haseł (alfabetycznemu i rzeczowemu) oraz wykazom jakie towarzyszą każdemu z tomów; pomocą służy również wyszukiwarka. Strona główna portalu podaje też spisy autorów, recenzentów i Rady Naukowej. Redakcja jest zainteresowana nawiązaniem współpracy przy tworzeniu nowych haseł.

Kolejna prelegentka – Anna Kubica – omówiła pierwszy w historii *Podręcznik edukacji regionalnej dla uczniów województwa śląskiego*. Projekt od roku 2016 funkcjonuje jako platforma cyfrowa pod adresem: <http://edus.ibrbs.pl/>.

EDUŚ odpowiada potrzebom wychowania regionalnego w edukacji szkolnej. Zebrana w nim wiedza oraz opracowane materiały o lokalnej ojczyźnie są przeznaczone dla nauczycieli i uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Twórcy EDUŚ opracowali tzw. rdzeń podręcznika, który obejmuje zagadnienia wspólne dla całego obszaru województwa, a uzupełniają go moduły przybliżające historię i tradycję społeczności lokalnych subregionów, ich kulturę materialną oraz walory przyrodnicze. Jak podkreśliła A. Kubica dobór treści podręcznika pozwala na dużą elastyczność w realizacji tematów, prowadzonych podczas lekcji kilku przedmiotów: historii, geografii, biologii, wiedzy o społeczeństwie, języka polskiego, sztuki. Zaletą EDUŚ obok interdyscyplinarności jest przede wszystkim jego dostępność i interaktywność, możliwość umieszczania nowych tematów i stałego rozbudowywania treści, a także

nauczanie właściwego zrozumienia własnej tożsamości, w tym odmienności lokalnej i regionalnej. Troszczą się o to dwa zespoły autorskie: naukowcy Uniwersytetu Śląskiego odpowiedzialni za stronę merytoryczną podręcznika oraz nauczyciele, dostosowujący materiały do możliwości poznawczych uczniów. Korzystanie z portalu EDUŚ ułatwiają m.in. spis treści i słownik pojęć, a także prezentacja materiałów według działów i przedmiotów.

Prace nad *Śląskim Słownikiem Geograficzno-Historycznym*, najnowszym projektem realizowanym przez IBR, zreferował Michał Garbacz. Biblioteka Śląska w ramach programu „Kultura Cyfrowa” uzyskała z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego środki na sfinansowanie GEOHIST i stworzenie w latach 2017-2019 bazy danych z dołączoną interaktywną mapą administracyjną umożliwiającą prezentację danych statystycznych z lat: 1910, 1930, 1950 i 2002⁴. Prelegent w strukturze tworzonego *Śląskiego Słownika Geograficzno-Historycznego* wyróżnił: platformę cyfrową stanowiącą połączenie bazy danych i prezentacji wizualnych na mapach, zasoby ŚBC oraz działalność edukacyjną i promocyjną. Charakteryzując bazę danych zwrócił uwagę na geograficzne, demograficzne, społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturowe kryteria podziału. M. Garbacz zaprezentował kartodiagramy pochodzące z map historycznych i służące prezentacji danych, podkreślił, że podstawę bazy GEOHIST stanowią materiały zaczerpnięte z gazety „Der Oberschlesische Wanderer”, kolekcja map i planów miast, pocztówki, fotografie, rękopisy ze zbiorów Biblioteki Śląskiej oraz zasób ŚBC. Przedstawiając projekt GEOHIST zwrócił uwagę na cele, którym ma służyć baza. Wśród najważniejszych wymienił: naukę (ułatwienie dostępu do źródeł, formułowanie nowych wniosków wynikających z przedstawienia danych na mapach), edukację (pomoce dydaktyczne dla uczniów i nauczycieli), upowszechnianie i promocję (organizacja warsztatów i szkoleń dla nauczycieli, studentów i seniorów, konferencje naukowe o projekcie).

Przedstawione podczas seminarium projekty spotkały się z dużym zainteresowaniem słuchaczy. Liczne pytania odnośnie do EWoŚ, EDUŚ i GEOHIST skierowano do prof. Ryszarda Kaczmarka. Podczas dyskusji podniesiono kwestię rozszerzenia zakresu tematycznego serwisów bazodanowych, digitalizacji i wolnego dostępu do dokumentów związanych z badaniami regionalnymi prowadzonymi przez IBR. Zastanawiano się nad możliwością internacjonalizacji baz, np. poprzez tłumaczenie zawartości EWoŚ na języki obce. Zwrócono uwagę, że serwisy pełnią rolę zarówno warsztatu, jak i narzędzia naukowego dla szerokiego spektrum środowisk – naukowców, bibliotekarzy, regionalistów, uczniów i nauczycieli. Zaproszono do współpracy osoby zainteresowane tworzeniem nowych haseł w EWoŚ.

⁴ Zakres dat odpowiada latom, w których przeprowadzano spisy powszechno-liczebne na terenie obecnego województwa śląskiego: 1910 – ostatni spis przed I wojną światową; 1931 – pierwszy pełny spis w II Rzeczypospolitej; 1950 – pierwszy pełny spis w PRL; 2002 – pierwszy spis III Rzeczypospolitej.